

Savunma ve Havacılık
Sanayii ve İmalatçılar
Derneği

Performans Raporu
2023

Milli Savunma Bakanlığı'nın teŖvik ve destekleri ile 1989 yılında kurulan ve 2012 yılından itibaren sivil havacılık sanayi sektörünü de kapsayan Türk Savunma ve Havacılık Sanayi İmalatçıları Derneği (SASAD), sektörün gelişimine ve güçlenmesine katkı sağlamaya devam ediyor.

Savunmanın kara, hava, deniz, uzay, siber ve güvenlik gibi her alanında faaliyet gösteren imalatçı firma ve kuruluşlara hizmet veren SASAD, savunma sanayi sektörünün gelişen koşullara uyum sağlamaları amacıyla çalışmalar yürütmektedir.

Teknolojik gelişmeler ve üretimdeki yenilikler için geleceğe yönelik projeksiyonlar hazırlayan ve sektörün gelişimine yönelik öneriler sunan SASAD, Avrupa Havacılık, Güvenlik ve Savunma Sanayicileri Derneği'nin (ASD) ile Emirates Defense Companies Council (EDCC) üyelikleri ile de sektörü yurt dışında temsil etmektedir. SASAD, NATO ve Avrupa Birliği gibi kuruluşların sektörel komisyonları aracılığıyla da savunma sanayimizin uyum süreçlerine dair uluslararası iş birlikleri yapmaktadır.

SASAD, 300 imalatçı firma ile sektörün tamamına yakınına kapsayan BISO, DASSAD, ESAC, HUKD, OSSA, Saha İstanbul ve TSSK olmak üzere 7 kümeyi de çatısı altında toplamıştır.

SASAD, 3500'ün üzerinde firmanın yer aldığı, yüksek teknoloji içerikli ürün geliştirme faaliyetlerinin yapıldığı ve ülkemiz için çok önemli bir sektörde ulusal-uluslararası alanda ülkemizi temsil etmektedir.

OSMAN OKYAY

SASAD Yönetim Kurulu Başkanı

Değerli Okuyucular,

Türkiye, son yıllarda savunma sanayii alanında büyük bir dönüşüm ve ilerleme kaydetmiştir. 2023 yılı, bu dönüşümde hem ekonomik hem de stratejik kazanımların öne çıktığı önemli bir dönüm noktası olmuştur. Yerli üretim kapasitesinin artırılması ve stratejik bağımsızlığın sağlanması açısından kaydedilen ilerlemeler, savunma sanayiimizin küresel ölçekte daha görünür olmasını sağlamıştır.

Son dönemde, Türk savunma sanayiinin geliştirdiği yerli ürünler, teknolojik yetkinlikleri ve rekabetçi performanslarıyla dünya çapında ilgi görmekte ve pek çok uluslararası pazara açılmaktadır. Bu başarı, güçlü finansal göstergelerle de desteklenmektedir. 2023 yılında sektör cirosu yaklaşık %24 artışla 15 milyar doları aşarken, yurt dışı satış gelirleri de %26 oranında artarak 5,5 milyar doları geçmiştir. Savunma sanayiimizin uluslararası pazarlarda giderek daha fazla tercih edilmesi, ekonomik büyümenin yanı sıra Türkiye'nin sektördeki stratejik konumunu da güçlendirmektedir.

Bu ilerlemenin temelinde Ar-Ge yatırımları ve yenilikçi üretim süreçleri yer almaktadır. 2023 yılında Ar-Ge harcamaları %27 artarak 2,6 milyar dolara ulaşmıştır. Bu artış, sektörün yalnızca mevcut ürünlerini geliştirmekle kalmayıp, gelecekteki teknolojik ihtiyaçlara yönelik çözümler üretme kapasitesini de artırdığını göstermektedir. Özellikle savunma sanayiindeki yeniliklerin sürdürülebilirliği ve küresel pazarda rekabet avantajı sağlanması açısından Ar-Ge kritik bir rol oynamaktadır.

Savunma sanayii ekosisteminin başarısında insan kaynağı da belirleyici faktörlerden biridir. Türkiye, genç ve dinamik nüfusu sayesinde bu alanda önemli bir potansiyele sahiptir. Nitelikli insan kaynağı, sektördeki üretim süreçlerinin verimliliğini artırmakla kalmayıp, teknolojik yeniliklerin hızla geliştirilmesine de olanak tanımaktadır. 2023 yılında sektörde istihdam edilen kişi sayısı %12 artışla 91 bine yaklaşmıştır. Bu artış, savunma sanayiinde hem teknik uzmanlık hem de mühendislik yetkinliklerinin yaygınlaştığını ve insan kaynağı kapasitesinin genişlediğini göstermektedir.

Sektörün finansal ve stratejik kazanımları, genel verimlilik göstergelerine de yansımaktadır. Kişi başına düşen ciro yaklaşık 166 bin dolara ulaşmıştır. Bu gösterge de, savunma sanayiimizin hem ulusal hem de uluslararası pazarlarda gösterdiği performansı net bir şekilde ortaya koymaktadır.

2023 yılı itibarıyla, savunma sanayiinde elde edilen başarılar sadece ekonomik değil, aynı zamanda güvenlik alanında da önemli kazanımlar oluşturmuştur. Yerli ve milli savunma teknolojilerinin gelişmesi, Türkiye'nin ulusal güvenlik kapasitesini güçlendirmiş ve stratejik bağımsızlık hedefine önemli katkılar sağlamıştır. Bu başarı, uluslararası alanda Türkiye'nin saygınlığını artırırken, ülkemizi savunma sanayiinde güvenilir ve yenilikçi bir iş ortağı konumuna taşımıştır.

Bu rapor, 2023 yılı itibarıyla Türkiye'nin savunma sanayii alanındaki performansını değerlendirmek ve elde edilen başarıları ve geleceğe yönelik hedefleri detaylı bir şekilde sunmak amacıyla hazırlanmıştır. Türkiye'nin savunma sanayiindeki stratejik yol haritası hem ulusal hem de küresel düzeyde önemli adımlar atmaya devam etmektedir.

Türkiye, savunma sanayii alanındaki başarısını, yerli teknolojilerin gelişimi, güçlü Ar-Ge altyapısı, yüksek kalite standartları ve uluslararası iş birlikleri ile sürdürülebilir bir şekilde ileriye taşımaktadır. Savunma sanayiinin bu ivmesi, hem teknolojik yetkinlikler hem de ulusal güvenliğe katkı açısından geleceğe güçlü bir temel oluşturmaktadır.

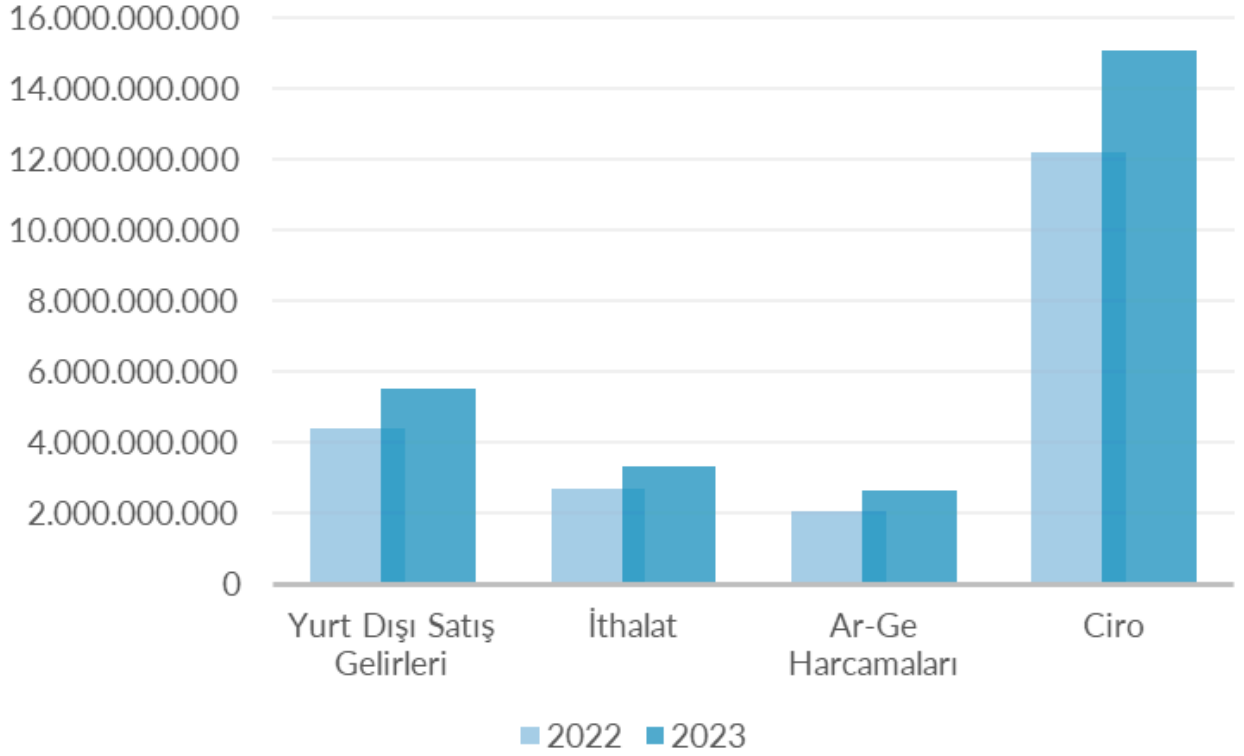
Türk Savunma Sanayii'ne katkı sağlayan tüm paydaşlara teşekkür eder, bu alandaki başarılı çalışmaların devamını dilerim.

Türk Savunma ve Havacılık Sanayii

2023 Yılı Performansına Genel Bakış

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Savunma Sanayii Başkanlığı (SSB) ve Türk Savunma ve Havacılık Sanayi İmalatçılar Derneği (SASAD)'ın Ticaret Bakanlığı, Türkiye İhracatçılar Meclisi, Savunma Sanayi İhracatçılar Birliği (SSİB) ve sektör kuruluşları verilerine göre; 2023 yılında Türk Savunma ve Havacılık Sanayi'nin ciro, yurt dışı satış geliri (YDSG), ithalat ve Ar-Ge harcamalarındaki genel performansı şu şekilde gerçekleşti.

2022 yılına göre 2023 verilerinde; ciro **12.196.447.159** dolardan **15.071.891.217** dolara (**23,57%**), Yurt Dışı Satış Gelirleri (YDSG) **4.395.997.000** dolardan **5.545.622.000** dolara (**26,15%**), Ar-Ge Harcamaları **2.061.312.707** dolardan **2.622.339.098** dolara (**27,22%**), ithalat **2.700.430.973** dolardan **3.303.900.528** dolara (**22,35%**) ve **81.132** olan istihdam **90.969** seviyesine (**12,12%**) yükselmiştir.

KİŞİ BAŞI CİRO
 165.681 \$

KİŞİ BAŞI YDSG
 60.961 \$

İSTİHDAM
 90.969 KİŞİ

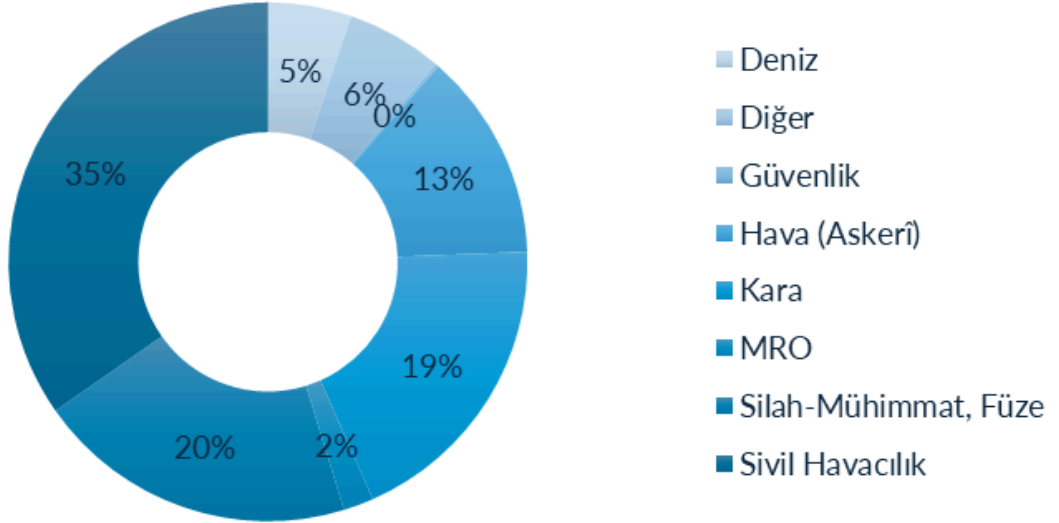
Yurt Dışı Satış Gelirleri (YDSG) - Sektörel Kırılım 2023 (Milyon \$)

Türk Savunma ve Havacılık Sanayi firmaları tarafından bildirilen **2023** yılı Yurt Dışı Toplam Satış gelirleri (YDSG) **5 milyar 545 milyon 522 bin dolar** olmuştur. Alt sektörler incelendiğinde, sivil havacılık alt sektörünün, **2022** yılında olduğu gibi, ihracattaki en büyük paya sahip olduğu görülmektedir. İkinci sırada silah-mühimmat, füze, üçüncü sırada kara platformları alt sektörü yer almaktadır.

Sektör, **2021** ve **2022** yıllarının ardından bu yılda yurt dışı satışlarda istikrarlı büyümesini sürdürmüş ve geçen yıla oranla yüzde **26,15**'lik bir artış kaydetmiştir. Toplam yurt dışı satışlardaki bu yükseliş Türk Savunma ve Havacılık Sanayi firmalarının proje, üretim, teknoloji, teknik destek ve lojistik gibi sektörün dünyada hızla değişen dinamiklere uyumunun ve ürünlerinin tercih edilirliliğinin de bir göstergesi olmuştur.

Diğer alt platformu;KBRN, C5ISR, Lojistik Destek, Uzay ve Döviz Kazandırıcı Hizmetler oluşturmaktadır. **2023** yılında Savunma Sanayi sektörünün Türkiye'nin genel ihracatındaki payı ise **yüzde 2,5** olmuştur.

Yurt Dışı Satış Gelirleri

2023 SAVUNMA
SANAYİ
SEKTÖRÜNÜN
TÜRKİYE GENEL
İHRACATINDAKİ
PAYI

2,5%

26,15% ↑

YDSG

Yurt Dışı Satış Gelirleri (YDSG) Bölgesel Dağılım 2023 (Milyon \$)

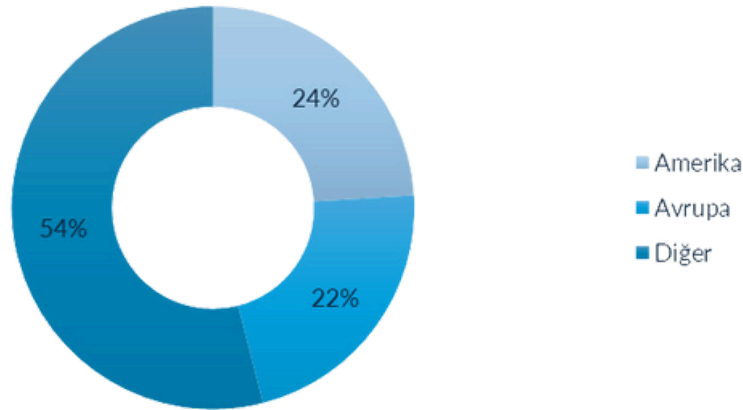
Sektörün 2023 yılındaki Yurt Dışı Satış Gelirleri (YDSG) Bölgesel dağılımında Avrupa ile Amerika'ya yapılan satışlar, diğer ülkelere yapılan satışlara oranla **yüzde 46'sını** oluşturmuştur.

Amerika'ya yapılan ihracat **1 milyar 331 milyon dolar**, Avrupa'ya yapılan ihracat **1 milyar 220 milyon dolar**, diğer ülkelere (Orta Doğu, Asya, Afrika, Güney Amerika) yapılan ihracat **2 milyar 994 milyon dolar** seviyesine ulaşmıştır.

2022 yılında Amerika'ya yapılan ihracat **796 milyon dolar** iken, 2023 yılında **1 milyar 331 milyon dolara** ulaşarak **yüzde 67'lik** artış kaydedilmiştir. Avrupa'da 2022 yılında bu rakam **663 milyon dolar** iken, 2023 yılında ise **1 milyar 220 milyon dolara** çıkmıştır. Bu da **yüzde 84'lük** bir artış olarak dikkat çekmektedir.

Yurt Dışı Satış Gelirleri

67% ↑
AMERİKA'YA
İHRACAT

84% ↑
AVRUPA'YA
İHRACAT

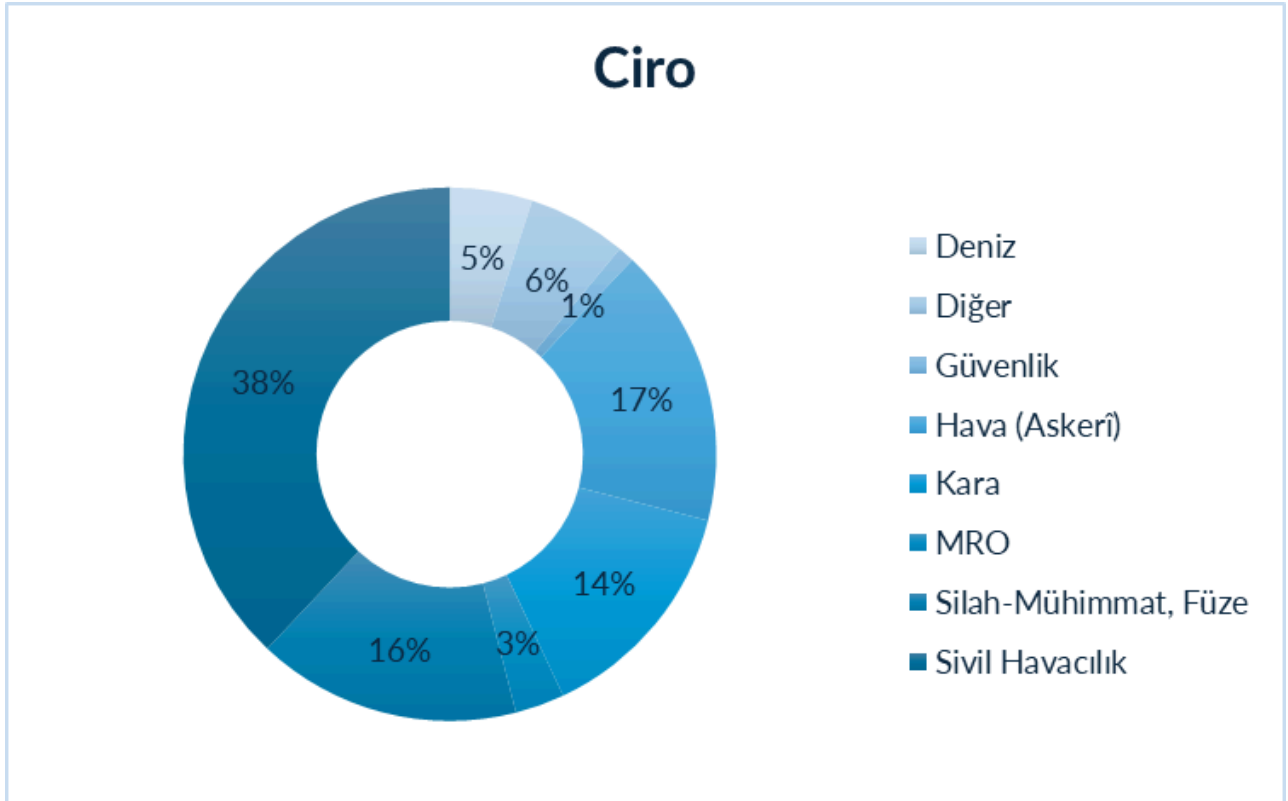
Ciroda Sektörel Kırılım 2023 (Milyon \$)

Türk Savunma ve Havacılık Sektörü verilerine bakıldığında, cironun 2022 yılına göre yüzde 23,57'lik artış gösterdiği görülmektedir.

Alt sektörler incelendiğinde bu yıl önceki yıllardan farklı olarak en yüksek payın sivil havacılık alt sektörüne ait olduğu, ikinci sırayı ise askeri havacılık alt sektörünün aldığı görülmektedir.

Silah - mühimmat, füze alt sektörü bu yıl yüzde 16'lık pay ile üçüncü sırada yer almaktadır. 2022 yılı cirosunda üçüncü sırada yer alan kara platformu alt sektörü, 2023 yılı cirosundaki yüzde 14'lük payı ile dördüncü sırada yer almaktadır.

Diğer alt platformu; KBRN, C5ISR, Lojistik Destek, Uzay ve Döviz Kazandırıcı Hizmetler oluşturmaktadır.

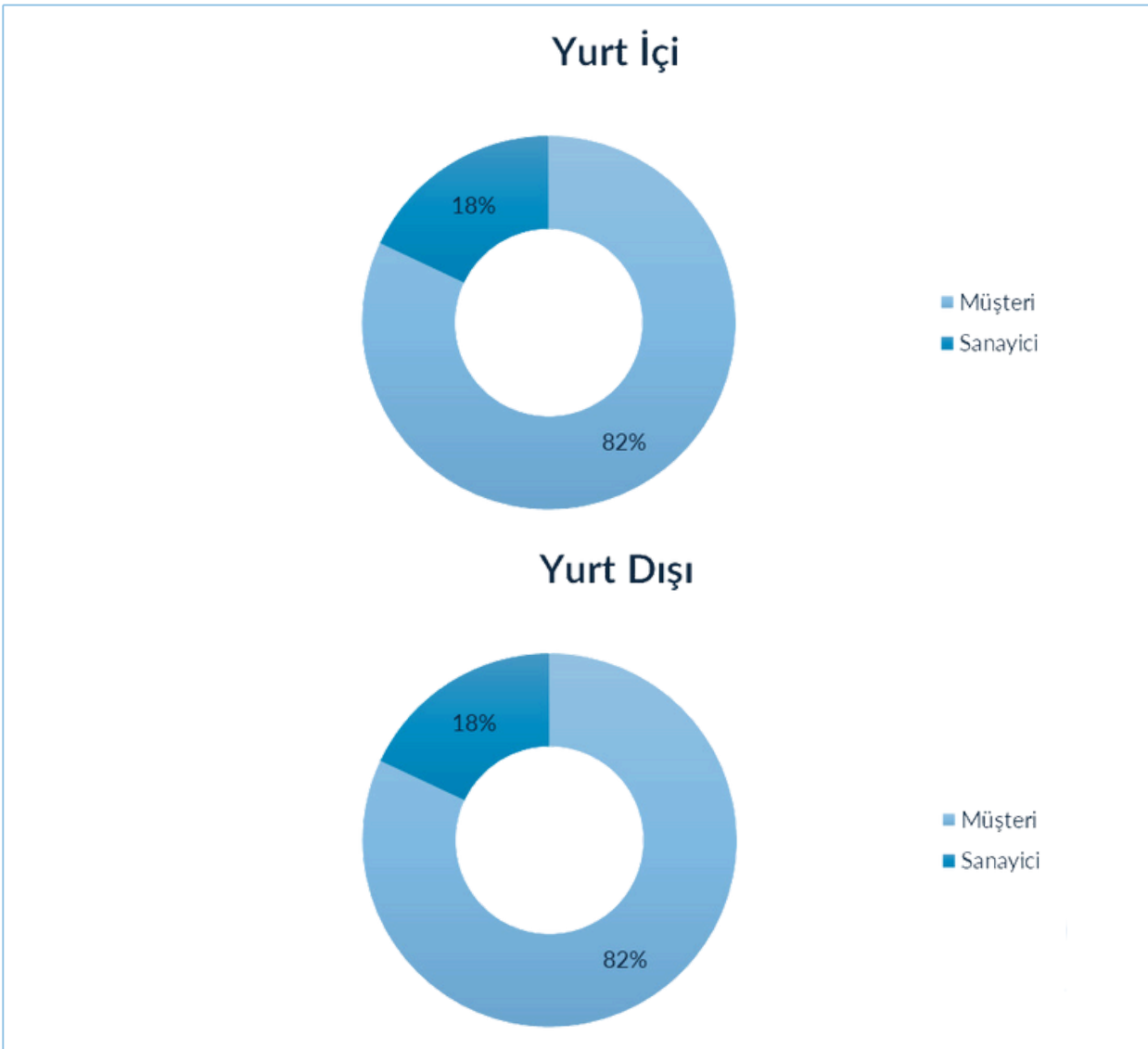

23,57%
CİRO ↑

Ciro- Sanayici/Müşteri Yurt İçi/Yurt Dışı 2023 (Milyon \$)

2023 verilerine göre; yurt içi sanayiciye yapılan satışların ana yüklenici satışları içerisinde yer aldığı değerlendirilirse sektörün net toplam yurt içi satışının **9 milyar 526 milyon dolar** olduğu (Yurt içi sanayiciye yapılan satışların dublikasyonundan arınmış), toplam gerçek cironun yurt içi net toplam ile yurt dışı satışlardan oluştuğu ve **15 milyar 71 milyon dolar** olarak gerçekleştiği görülmektedir.

Bir önceki yıla göre, sektörün net toplam yurt içi satışının yüzde **22,12** oranında arttığı, yurt içi satışlarda sanayiciye yapılan satışların geçen yıla göre yüzde **15,01** oranında azaldığı görülmüştür. Yurt içi son müşteriye gerçekleşen satış oranı ise geçen yıla göre, yüzde **35,09** oranında artış göstermiştir. Bu gelişme, firmaların pazar çalışmalarında doğrudan tüketiciye erişim ve üretim kabiliyetlerini ürüne çevirmeye yöneldikleri şeklinde yorumlanabilir.

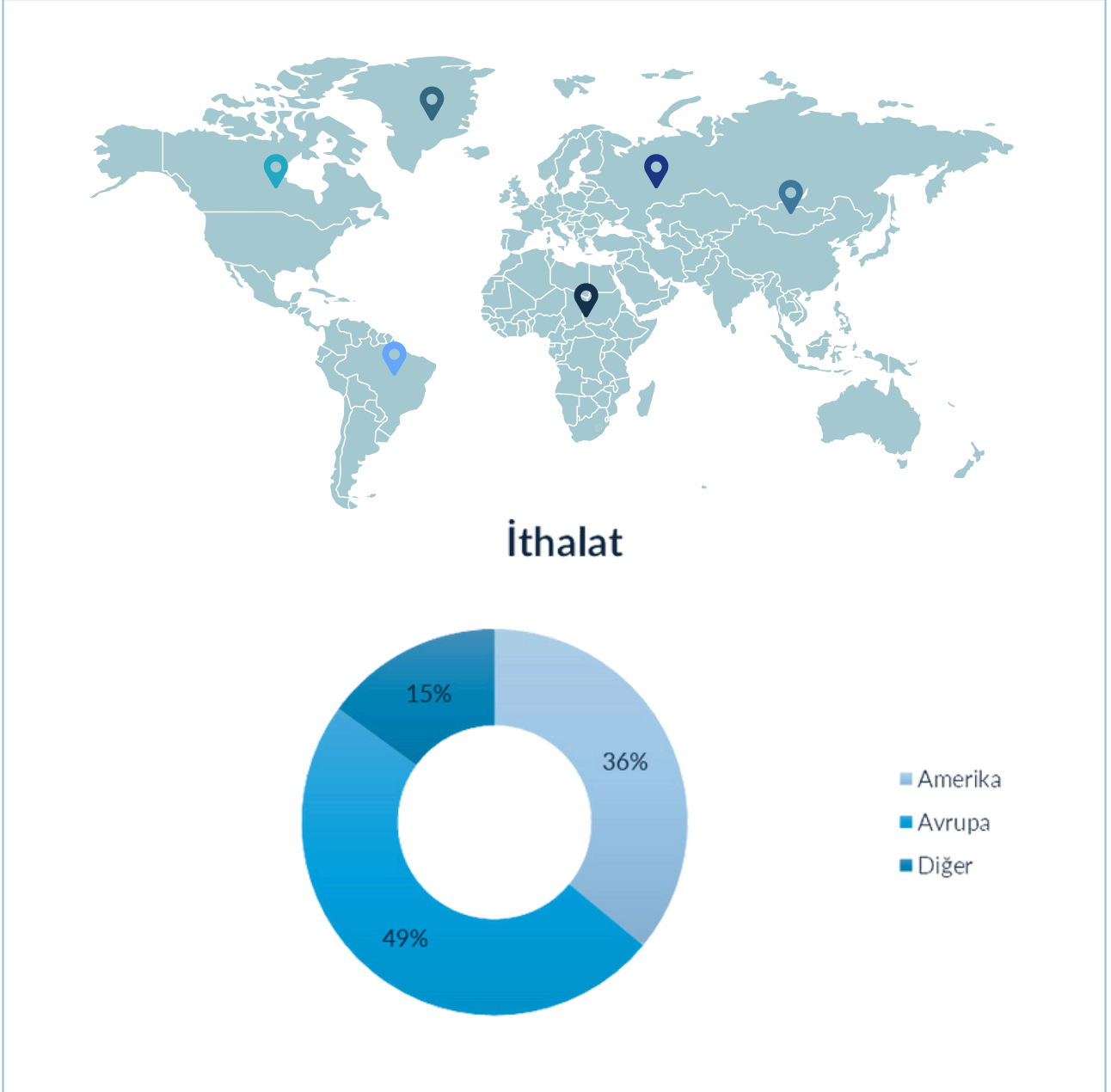
15,01% ↓
YURT İÇİ
SANAYİCİYE
GERÇEKLEŞEN
SATIŞ

22,12% ↑
TOPLAM YURT
İÇİ SATIŞI

35,09% ↑
YURT İÇİ SON
MÜŞTERİYE
GERÇEKLEŞEN
SATIŞ

İthalatta Bölgesel Kırılım 2023 (Milyon \$)

2022 yılında 2 milyar 700 milyon \$ olarak gerçekleşen ithalat, 2023 yılında yüzde 22,35'lik bir artış ile 3 milyar 303 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir. İthalatın bölgesel ayırımında Avrupa'dan ithalat oranı yüzde 23,11 artarken, Amerika'da bu artış oranı yüzde 22,95, diğer ülkelerde ise yüzde 18,42 oldu.

22,35%
İTHALAT

Alınan Siparişler 2023 (Milyon \$)

2023 yılında sektör oyuncularının aldığı yeni siparişler tutarı **20 milyar 112 milyon dolar** seviyesine yükselmiştir. En yüksek sipariş alınan teknoloji segmentinin Askeri Havacılık ve Silah-Mühimmat, Füze olduğu; takiben Sivil Havacılık ve Kara Platformlarının geldiği görülmektedir. Diğer alt sektörler bakımında, MRO ve Diğer alt sektöründe **2022** yılına göre ciddi artış yaşandığı görülmektedir. Diğer alt platformu; KBRN, C5ISR, Lojistik Destek, Uzay ve Döviz Kazandırıcı Hizmetler oluşturmaktadır.

Alınan Siparişler		
Sivil Havacılık	2.223 (Milyar \$)	%11,05
Kara	2.136 (Milyar \$)	%10,62
Deniz	1.272 (Milyar \$)	%6,32
Hava (Askeri)	8.043 (Milyar \$)	%39,99
Silah Mühimmat Füze	5.216 (Milyar \$)	%25,93
Güvenlik	78 (Milyon \$)	%0,38
MRO (Askeri)	560 (Milyon \$)	%2,78
Diğer	584 (Milyon \$)	%2,90

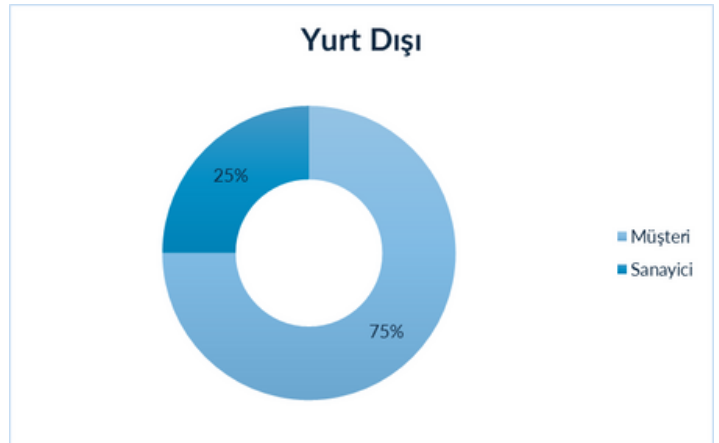
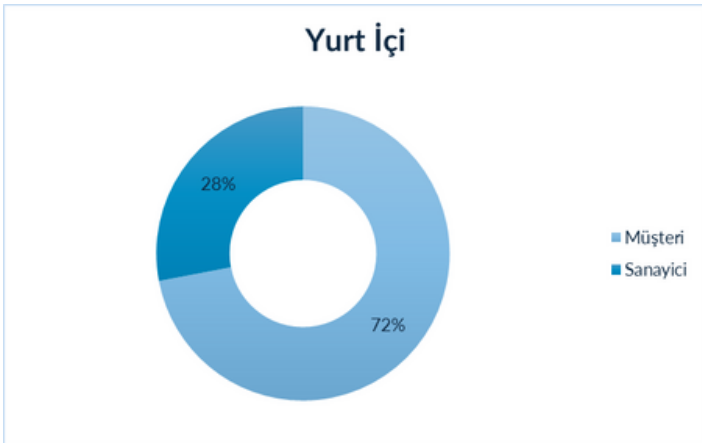
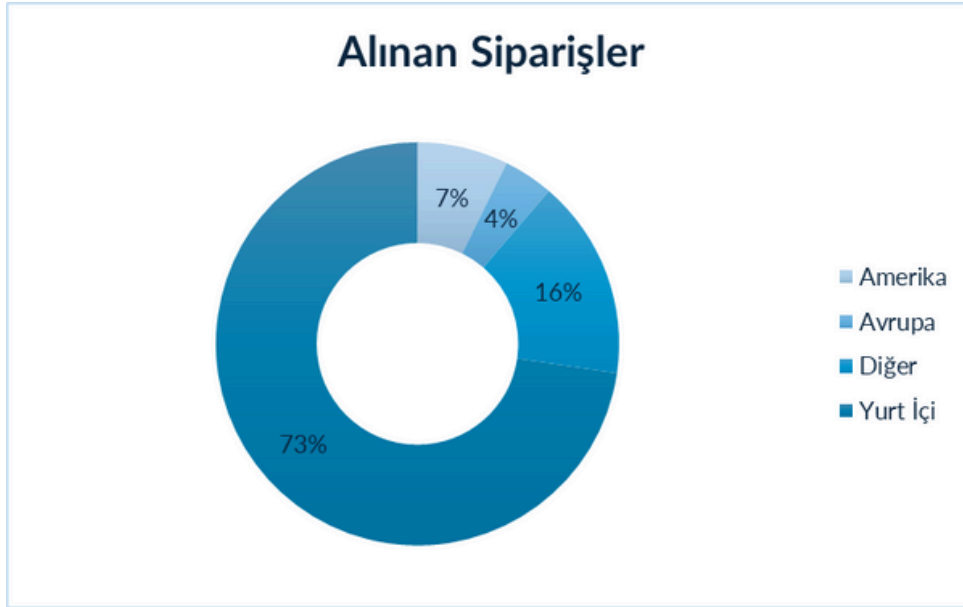
20.112 (Milyon \$)

Alınan Siparişler Bölgesel/Müşteri Dağılımı 2023 (Milyon \$)

Türk Savunma ve Havacılık sektöründe, 2023 alınan sipariş tutarı **20 milyar 112 milyon dolar** seviyesine ulaşmıştır. Gelecek yıllar için alınan siparişlerde 2022 yılına göre kıyaslama yapıldığında genel toplamda **yüzde 128**'lik bir artış bulunmaktadır.

Alınan siparişlerde yurt içinden alınan siparişler, **14 milyar 618 milyon dolar** olurken, siparişlerin yüzde **72,67**'sini teşkil etti. Avrupa'dan alınan siparişler **807 milyon dolar** ile siparişlerin **yüzde 4,01**'ini, Amerika'dan alınan siparişler **1 milyar 465 milyon dolar** ile siparişlerin **yüzde 7,28**'ini, diğer ülkelerden alınan siparişler ise **3 milyar 222 milyon dolar** ile siparişlerin **yüzde 16,02**'sini oluşturdu.

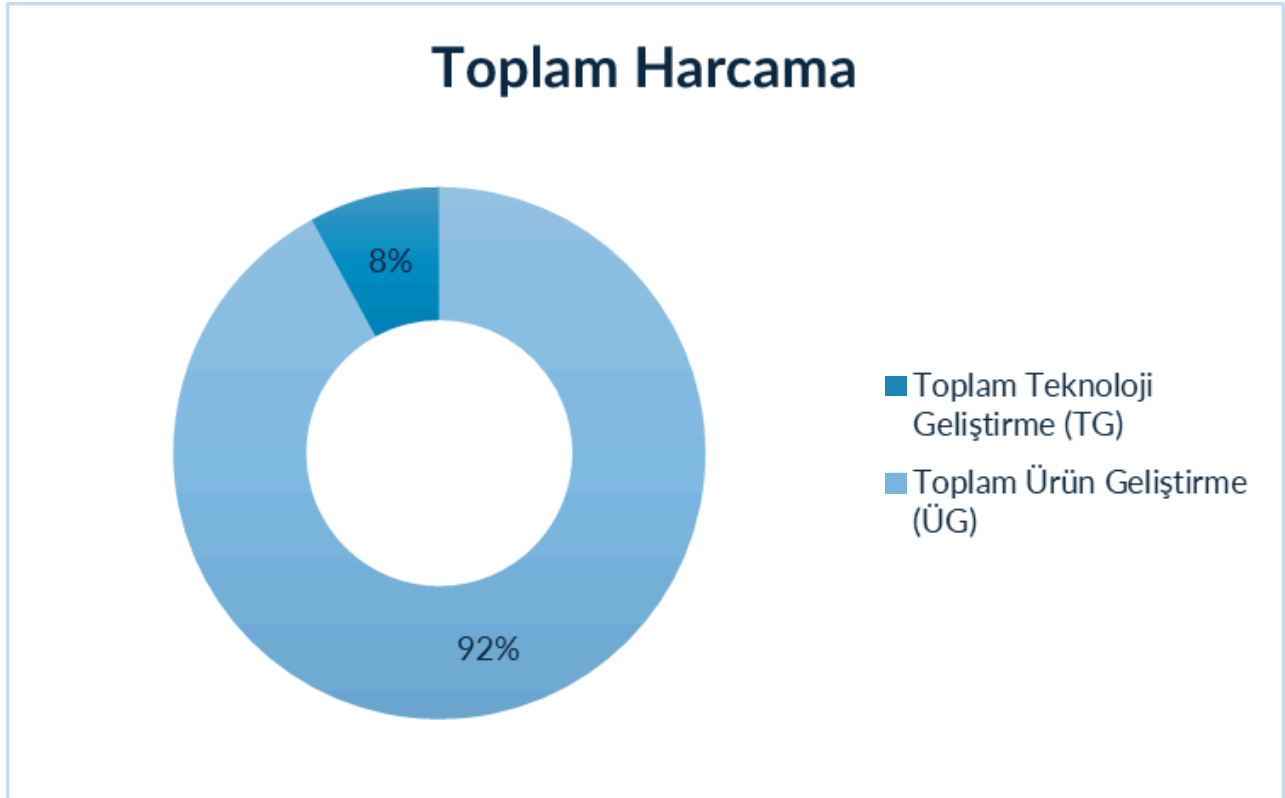
2023 yılındaki **20 milyar 112 milyon dolarlık** alınan siparişin yurt içi dilimi **4 milyar 93 milyon dolar** ile **yüzde 28** oranında sanayici, **10 milyar 525 milyon dolar** ile **yüzde 72**'si ise son müşteri oldu. Yurt dışından alınan **5 milyar 494 milyon dolarlık** siparişin, **4 milyar 121 milyon dolara** tekabül eden **yüzde 75**'lik kısmı son müşteriden, **1 milyar 373 milyon dolarlık** ve **yüzde 25**'lik bölümü ise sanayiciden oldu.

Ürün ve Teknoloji Geliştirme (ÜG - TG) 2023 (Milyon \$)

Sektör firmalarının verilerine göre 2023 yılı toplam ÜG-TG harcamaları **2 milyar 622 milyon dolar** olmuş, bu harcamaların **yüzde 92'si** ürün geliştirme, **yüzde 8'i** ise teknoloji geliştirme için yapılmıştır. 2023 yılında toplam ürün geliştirme harcamaları **2 milyar 412 milyon dolar** seviyesine, toplam teknoloji geliştirme harcamaları ise **209 milyar dolar** seviyesine yükseldi.

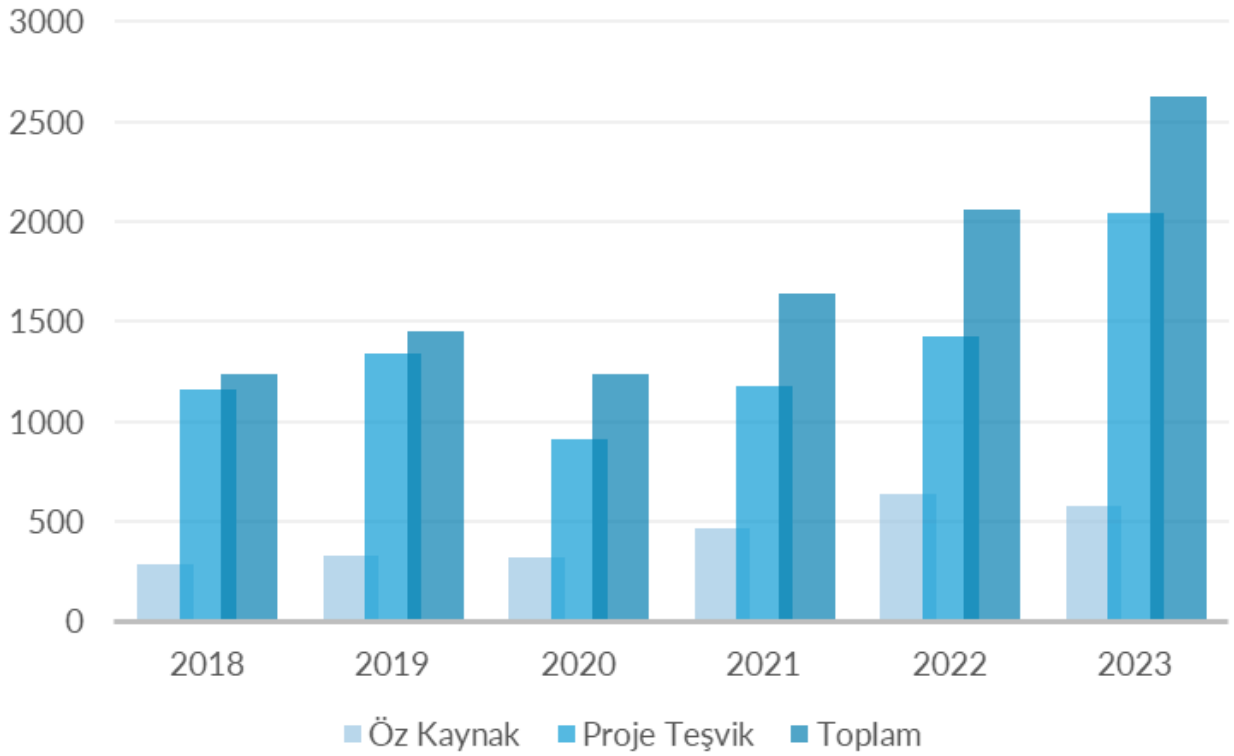
Sektörün ürün ve teknoloji geliştirme harcamalarındaki artış trendi, 2022 yılında olduğu gibi 2023 yılında da devam etmiştir. 2022 yılında **2 milyar 62 milyon dolar** seviyesinde olan ÜG-TG harcamaları 2023 yılında **yüzde 27,22** oran ile artarak **2 milyar 622 milyon dolara** çıkmıştır.

ÜG- TG Harcamaları Kaynak Kırılımı 2018 - 2023 (Milyon \$)

Ürün ve Teknoloji Geliştirme harcamalarında toplamdaki pozitif gelişme hem öz kaynaktan yapılan harcamalara hem de proje kaynaklarından ve teşviklerinden desteklenen harcamalara yansımıştır. Sektörün proje desteklerinden **2022** yılındaki **1 milyar 423 milyon dolara** karşılık **2023** yılında **2 milyar 46 milyon dolarlık** destek sağlandığı görülmektedir.

Toplam desteğin **2 milyar 622 milyon dolara** yükseldiği görülürken, öz kaynaklarından **2022** yılında **638 milyon dolar** destek kullanan firmalar, **2023** yılında **576 milyon dolarlık** özkaynak kullanmıştır. Bu kapsamda proje teşviklerinin kullanımında **yüzde 28,15'lik** artış olurken, öz kaynak kullanımında **yüzde 9,71** oranında azalma tespit edilmiştir.

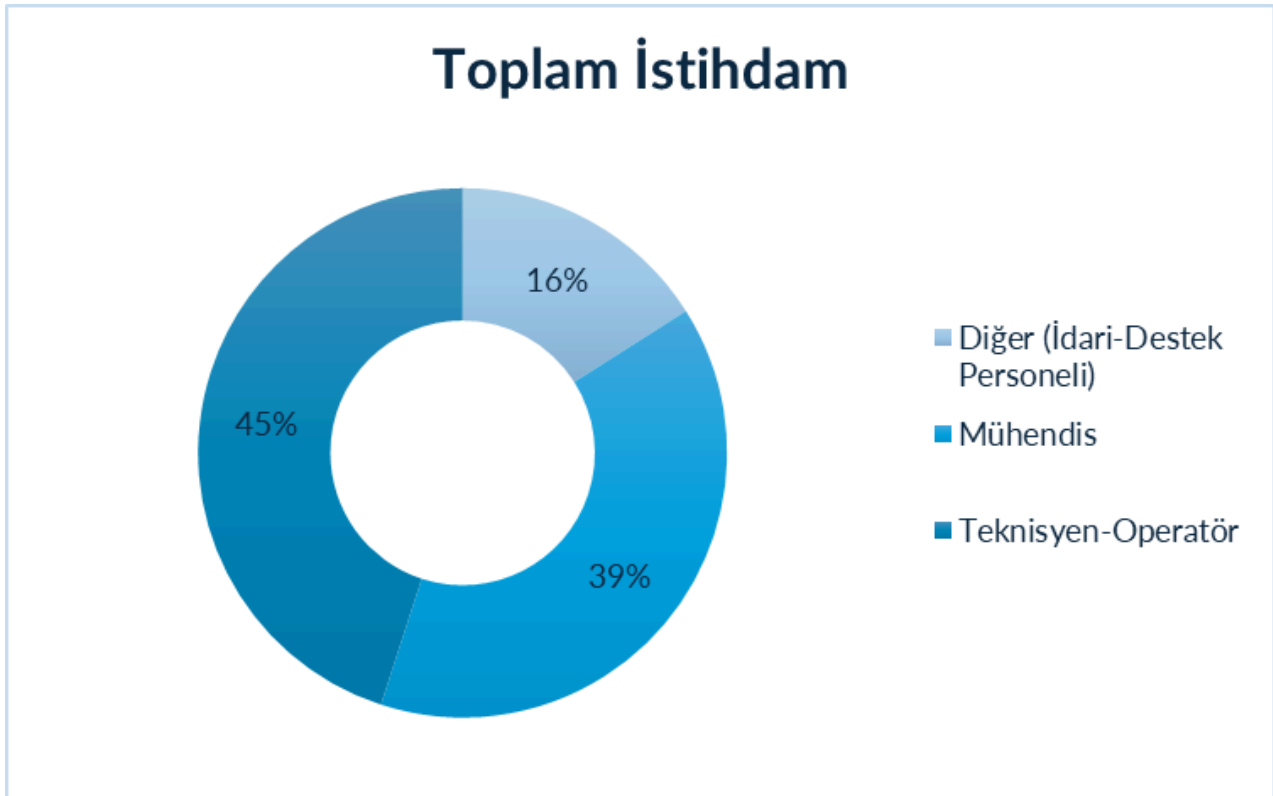
İstihdam (2023)

Sektörün personel istihdamı, 2023 yıl sonu itibariyle **90 bin 969 kişi** olmuştur. İstihdamda, yüzde **16**'lık kesim idari ve destek personeli, yüzde **45**'lik oran teknisyen ve operatör, yüzde **39**'lük bölüm ise mühendis ve proje uzmanı olarak görev yapmaktadır.

Teknisyen ve operatör sayısı **40 bin 936**, mühendis sayısı **35 bin 35 bin 478**, idari ve destek personeli sayısı ise **14 bin 555** olarak bildirilmiştir.

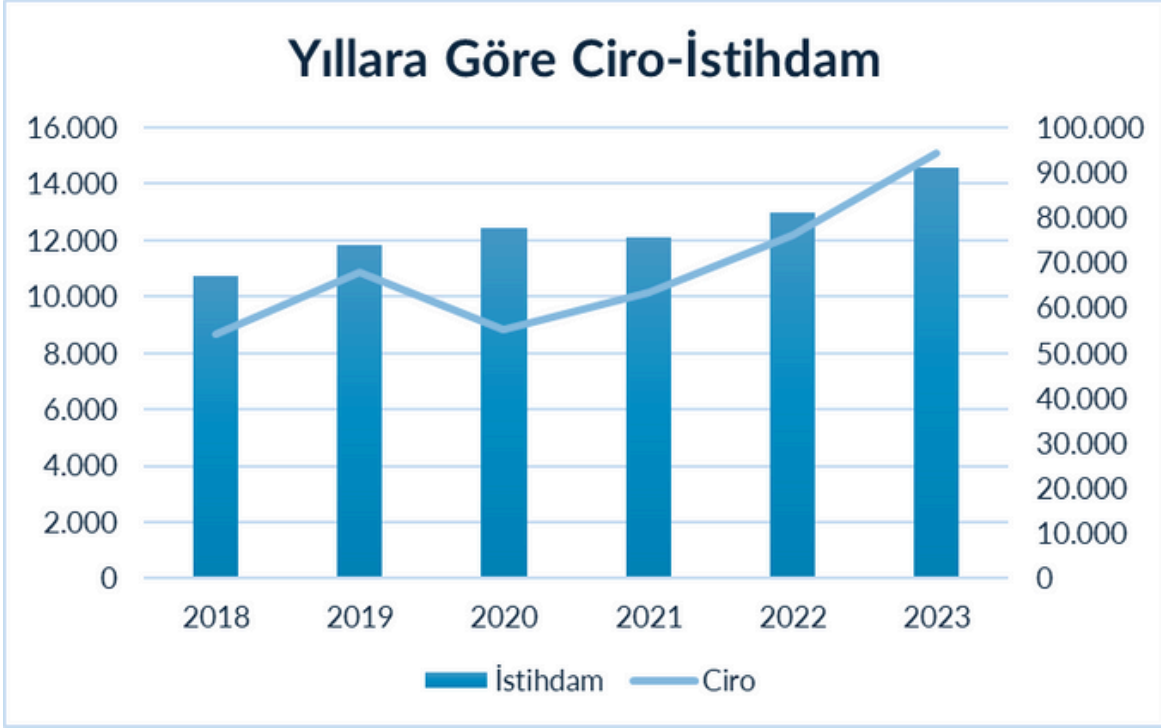
Türk Savunma ve Havacılık sanayi sektöründe yönetici kadrosu ile diğer çalışanların göreceli olarak düşük tutulması üretkenlik ve verimliliğe verilen önemi de göstermektedir.

2023 yılında artan cirolar ve alınan siparişler istihdama da olumlu yansımıştır. 2022 yılı rakamlarına göre, 2023 yılındaki istihdam rakamları **yüzde 12,12** oranında artmıştır. 2022 yılı kişi başı ciro **150 bin 328 dolar** iken, 2023 yılı kişi başı ciro **165 bin 681** olmuş, **yüzde 10,21** oranında da artış sergilemiştir. 2023 yılında **9 bin 837** kişi savunmada istihdam edilmiştir.

TOPLAM İSTİHDAM
 90 bin 969 kişi

Yıllara Göre CİRO-İSTİHDAM

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
CİRO	8.761	10.884	8.855	10.159	12.196	15.071
İSTİHDAM	67.239	73.771	77.566	75.660	81.132	90.969

2018

2023

TÜRK SAVUNMA VE HAVACILIK SANAYİİ
İMALATÇILAR DERNEĞİ (SASAD)

ADRES: ANKARA SANAYİ ODASI BİNASI,
ATATÜRK BULVARI.
NO: 193, KAT: 6, KAVAKLIDERE,
ANKARA, TÜRKİYE

TELEFON: 0312 426 22 55
FAKS: 0312 426 22 56
E-POSTA: SASAD@SASAD.ORG.TR

WWW.SASAD.ORG.TR